

STEBUKLINGASIS ATVAIZDAS IR JO APLINKA. LORETO ŠVČ. MERGELĖ MARIJA IŠ VALKININKŲ

Tojana Račiūnaitė

VILNIAUS DAILĖS AKADEMIJOS DAILĖTYROS INSTITUTAS

Dominikonų g. 15/1, LT-01131 Vilnius

El. p. raciunaite@gmail.com

Straipsnyje stebuklingojo atvaizdo ir jo aplinkos ryšys svarstomas nagrinėjant Loreto Švč. Mergelės Marijos kulto fenomeną. Specialus dėmesys skiriamas buvusiam Valkininkų Loretui: mūsų laikus pasiekusiai Loreto Švč. Mergelės Marijos su Kūdikėliu statulelei ir jos aplinkai buvusios pranciškonų bažnyčios Loreto koplyčioje. Valkininkų Loreto visumą šiandien įmanu rekonstruoti tik teoriškai. Tačiau randami ir fiziškai išlikę atskiri fragmentai. Todėl straipsnyje greta Loreto Dievo Motinos statulėlės iškeliami bei istoriškai lokalizuojami Valkininkų Loreto garsinę ir puošę objektai: keturi hermų tipo relikvijoriai, karstelis su šv. Bonifaco kankinio kūnu, fragmentiškai išlikę kryžius – *Gyvybės medis*.

REIKŠMINIAI ŽODŽIAI: Valkininkai, pranciškonai, Loreto Švč. Mergelė Marija, Valkininkų Loreto Švč. Mergelė Marija, Loreto namelis, šventųjų relikvijijos.

Valkininkai garsėja kaip istorinė Žygimanto Augusto sustojimo vieta palydint iš Krokuvos į Vilnių Barbaros Radvilaitės palaikus. Su Valkininkų miestelio vardu siejamos Sapiegų ir Oginskių giminių kovos¹. Rečiau istorinėse apžvalgose prisimenama, kad Valkininkuose, prie buvusios pranciškonų bažnyčios, buvo kadaise piligrimus traukęs Loretas su malonėmis garsėjančia Loreto Švč. Mergelės Marijos statulele ir

XVIII a. čia atgabentomis Romos kankinio šv. Bonifaco relikvijomis².

1635 m. prie Valkininkų miestelio, ant Gelužės upelio kranto, įsikūrė pranciškonų vienuolynas (Vilniaus pranciškonų filija). 1650 m. rugsėjo 9 d. Vilniaus vyskupas Jurgis Tiškevičius pašventino pranciškonų Loreto Švč. Mergelės Marijos bažnyčią, prie kurios „pagal Romos Loreto pavyzdį buvo pastatytas Loreto

¹ *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, wyd. pod red. Bronisława Chlebowskiego, Warszawa: Druk „Wiek”, 1886, p. 484–485.

² Tojana Račiūnaitė, „Šv. Bonifaco kankinio relikvijijos Valkininkų bažnyčioje“, in: *Menotyra*, Vilnius, 2004, Nr. 2 (35), p. 36–45.

THE MIRACULOUS IMAGE AND ITS SETTING. THE BLESSED VIRGIN MARY OF LORETO AT VALKININKAI

Tojana Račiūnaitė

KEY WORDS: Valkininkai, Franciscans, Holy Virgin Mary of Loreto, Holy House of Loreto, relics of saints.

SUMMARY

The article discusses the history of the former Loreto House at Valkininkai and its surviving treasures. Its main focus is dedicated to the extant – miracle working – statue of the Blessed Virgin Mary of Loreto, and other objects from the setting of the Loreto Chapel situated in the former Franciscan Church, mostly reliquaries of all kind: the coffin with the relics of St Boniface, the cross *Tree of Life* and four reliquaries in the shape of a herma.

No investigation or interpretation of the image of the Blessed Virgin Mary of Loreto is possible outside its Italian context of the *Santa Casa* of Loreto. Therefore the article introduces the legend of the Holy House of Loreto and reviews some main aspects of its interpretation. An overview of the proliferation of the *Santa Casa* copies in Central Europe, and specifically, in Poland and Lithuania takes the discussion to the lost Loreto House at Valkininkai, its setting and surviving monuments. On the basis of data elicited from the visitation acts, attempts are made to reconstruct the environment of the Marian shrine and establish the former location of its surviving monuments. It has been established that the statue of the Blessed Virgin Mary of Loreto, presently in a humble museum of Valkininkai parish church, stood in the high altar of the Loreto chapel, in the niche decorated in chiselled metal, topped by

a Holy Trinity composition. A wooden openwork screen separating the chapel from the rest of the church was furnished with the imposing busts – hermae reliquaries, presently property of the Lithuanian Sacred Art Museum. The wooden crucifix *The Tree of Life* with the relics of twelve apostles (presently safeguarded in St Francis and St Bernardino Church in Vilnius) was hung above the altar. The article upholds the connection, in multiple ways, of the proliferation of the cult of Loreto with the phenomenon of pilgrimage and exclusively imported nature of the images of the Blessed Virgin Mary of Loreto. The explanation offered on that account is a close proximity (indeed, identity) of the veneration of the images of Loreto Virgin with the cult of relics of saints. Pilgrims to Loreto used to place the acquired figurines of the Virgin in the Holy House of Loreto and then take them home as relics. The assumption is made that the Valkininkai statue was brought from Italy by the founder of the Valkininkai Loreto Church Mikalojus Chaleckis and may, judging by the original data, go back to the 17th century. The extant reliquaries of the 18th century which are attributed to the former Lithuanian Loreto shrine on the basis of written sources, and the celebrated confession with the relics of the martyred St Boniface reflect on the nature of piety of the Franciscan provincial Bonaventūra Bujalski and his exceptional devotion to the cult of saints' relics. The reconstructed setting of the Valkininkai Marian shrine also reaffirms the status of the Holy House of Loreto as a holy relic and a source of inspiration for the Catholic spirituality of the second half of the 18th century, the perception, corroborated in the article by an episode cited from a travel diary of the Friar Minor Juvenalis Charkevičius from Vilnius. Such a concept of Loreto undoubtedly influenced the décor and equipment of the Marian shrine installed in Valkininkai and strengthened the efforts of the Franciscan fathers and founders to lend the chapel pious atmosphere by lavish and creative arrangement of the saints' relics.